

УДК 347.97/.99

DOI <https://doi.org/10.32850/2414-4207.2019.11-1.16>

ПОНЯТТЯ ТА ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФОРМ І МЕТОДІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ АПАРАТУ СУДУ В ЧАСТИНІ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ СУДОВОЇ ВЛАДИ

Шум Микола Сергійович,
здобувач
(Науково-дослідний інститут
публічного права,
м. Київ, Україна)

У статті досліджено погляди науковців на поняття «форма», «метод», «організаційне забезпечення», «методи державного управління». Ураховуючи чинне законодавство та погляди науковців, визначено поняття та дана загальна характеристика форм та методів діяльності працівників апарату суду в частині організаційного забезпечення діяльності органів судової влади. Наголошено, що організація інформаційно-методичного забезпечення діяльності судів працівниками апарату суду повинна включати: забезпечення діяльності структурних підрозділів суду (організація виконання розпоряджень керівництва, забезпечення і контроль стану ведення діловодства, розроблення проектів внутрішніх правових актів тощо); підготовку довідкових та аналітичних матеріалів; роботу з обліку і систематизації нормативно правових актів; узагальнення судової практики й аналіз судової статистики; підготовку інформації щодо стану правосуддя; підготовку проектів планів робіт суду та інше. З'ясовано, що форми діяльності працівників апарату суду, являючись способами зовнішнього вираження діяльності, можуть бути охарактеризовані завдяки аналізу змісту повноважень цих посадових осіб, пов'язаних з інформаційною, методичною, організаційною, забезпечувальною та документальною діяльністю. Визначено перелік форм діяльності працівників апарату суду щодо організаційного забезпечення органів судової влади, які об'єднані в такі групи: 1) організаційні; 2) забезпечувальні; 3) інформаційні; 4) документальні; 5) методичні. За результатами проведеного дослідження запропоновано перелік методів діяльності працівників апарату суду щодо організаційного забезпечення судових органів: метод координації; метод рекомендацій; метод узгодження; метод інструктування; метод контролю й перевірки виконання; метод заохочувальний; метод примусу. За результатами проведеного дослідження запропоновано власний поділ методів діяльності працівників апарату суду щодо організаційного забезпечення судових органів: метод координації; метод рекомендацій; метод узгодження; метод інструктування; метод контролю й перевірки виконання; метод заохочувальний; метод примусу.

Ключові слова: метод, форма, державне управління, суд, апарат суду, забезпечення, стадії, судові засідання.

**CONCEPT AND GENERAL CHARACTERISTICS
OF THE FORMS AND METHODS OF ACTIVITIES
OF COURT ADMINISTRATION STAFF IN TERMS OF ORGANIZATIONAL
SUPPORT OF THE ACTIVITIES OF JUDICIAL AUTHORITIES**

Shum Mykola Serhiiovych,
External PhD Student
(Scientific Institute of Public
and Space Law, Kyiv, Ukraine)

The article examines the views of scientists on the concepts of “form”, “method”, “organizational support”, “methods of public administration”. Taking into account the current legislation and the views of scientists, the concept and a general description of the forms and methods of activity of the staff of the court apparatus in terms of organizational support for the activity of the judicial authorities are defined. It is emphasized that the organization of information and methodological support of the courts by the staff of the court apparatus should include: ensuring the activity of the structural subdivisions of the court (organization of executing the orders of management, ensuring and controlling the status of record keeping, drafting of internal legal acts, etc.); preparation of reference and analytical materials; work on accounting and systematization of regulatory legal acts; generalization of case law and analysis of judicial statistics; preparation of information on the state of justice; preparation of draft plans for court work and more. It has been found out that the forms of activity of court staff, being ways of external expression of activity, can be characterized by analyzing the content of the powers of these officials related to information, methodological, organizational, support and documentary activities. The list of forms of activity of the staff of the court apparatus concerning the organizational support of the judiciary bodies, which are grouped into the following groups, is defined: 1) organizational; 2) security; 3) information; 4) documentary; 5) methodical. According to the results of the conducted research, the list of methods of activity of the staff of the court apparatus concerning the organizational support of the judicial bodies is proposed: the method of coordination; method of recommendations; method of coordination; method of instruction; method of control and verification of performance; the method is encouraging; method of coercion. According to the results of the conducted research, it is proposed to divide the methods of activity of the staff of the court apparatus for organizational support of the judicial bodies: method of coordination; method of recommendations; method of coordination; method of instruction; method of control and verification of performance; incentive method; method of compulsion.

Key words: method, form, public administration, court, court apparatus, provisions, stages, court session.

Постановка проблеми. В умовах реформування судової системи до рівня європейських стандартів значна увага має бути приділена питанню належного організаційного забезпечення діяльності судів. Саме стан організаційного забезпечення та питання його законодавчого врегулювання має суттєвий вплив на ефективність функціонування органів судової влади.

Аналіз чинного законодавства в галузі побудови та структури судової системи дає можливість визначити, що питання забезпечення функціонування судів покладено на Державну судову адміністрацію України та на апарат суду, як структурну одиницю, що функціонує у складі кожного судового органу.

Так, Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII передбачає, що Державна судова адміністрація України є державним органом у системі правосуддя, який здійснює організаційне та фінансове забезпечення діяльності

органів судової влади в межах повноважень, установлених законом. Інша норма цього ж Закону визначає, що організаційне забезпечення роботи суду здійснює його апарат, який очолює керівник апарату [1].

При цьому в нашому дослідженні увага буде приділена вивченню питання саме форм та методів діяльності працівників апарату суду щодо організаційного забезпечення діяльності суду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розглядом форм та методів діяльності працівників апарату суду щодо організаційного забезпечення діяльності органів судової влади займалися такі провідні вчені, як: А.Л. Борко, С.В. Глущенко, В.А. Капустинський, І.Є. Марочкін, Л.М. Москвич, О.М. Овчаренко, І.С. Салійчук, В.В. Сердюк, П.Г. Соломон, А.А. Стрижак та інші.

Виклад основного матеріалу дослідження. Тлумачні словники української мови, характеризують терміни «форма» та «метод» таким чином: форма – це «зовнішній вияв» (вигляд), «сукупність прийомів», «спосіб здійснення» [2, с. 1543], метод – це спосіб пізнання явищ; прийом або система прийомів, які застосовуються в якій-небудь галузі діяльності [3, с. 617].

У правових та наукових джерелах відсутня характеристика таких категорій, як форми та методи діяльності працівників апарату суду щодо його організаційного забезпечення. Тож звернемось за аналогією до змісту форм та методів державного управління, які характеризуються вченими-адміністративістами. Під методами державного управління розуміються способи та прийоми безпосереднього і цілеспрямованого впливу органів державного управління (посадових осіб) на підпорядковані їм об'єкти управління [4, с. 57]. Під формами державного управління визнається зовнішній вияв конкретних дій, які здійснюються органами державного управління для реалізації поставлених перед ними завдань [4, с. 60].

О.Д. Крупчан у своїй дисертаційній роботі зазначає, що якщо державно-владні повноваження є формою правового опосередкування функцій, то методи управління більше стосуються практичної реалізації функцій. Методи прийнято тлумачити як способи здійснення організуючого впливу у стосунках між суб'єктами й об'єктами управління. У такому розумінні до методів примикає і стиль управлінської діяльності. Але не як особисті, індивідуалізовані риси роботи управлінських кадрів, а як сукупність прийомів діяльності, що є окремим проявом більш загального явища – методів державного управління [5, с. 207].

Досліджуючи питання форм та методів діяльності працівників апарату суду, необхідно проаналізувати ступінь законодавчого регулювання та наукового вивчення способів і прийомів здійснення функцій щодо організаційного забезпечення діяльності судової установи працівниками апарату суду.

Реалізація працівниками апарату суду своїх посадових обов'язків на належному рівні є запорукою захисту прав, свобод та законних інтересів учасників суспільних відносин. Оскільки саме апарат суду покликаний створити умови прийняття та реєстрації процесуальних документів, їх своєчасного отримання суддями, організації проведення розгляду справ, постановлення судового рішення тощо.

Р.І. Кирилюк наголошує, що завдання організаційного забезпечення діяльності судів є загальнодержавним, і його вирішення є складовою частиною державної політики у сфері судоустрою [6, с. 42].

Проте, враховуючи дещо низький рівень ефективності діяльності апаратів судів в Україні, що негативно впливає на якість судочинства, питання форм та методів діяльності працівників апарату суду щодо організаційного забезпечення діяльності суду в Україні потребують подальшого наукового вивчення.

При цьому заслуговує на увагу твердження, що ефективність роботи суду, якість, справедливість та законність прийнятих рішень залежить не лише від визначених процесуальних форм її здійснення та професійної якості суддівського корпусу, але й безпосередньо від зовнішньої і внутрішньої організаційно-управлінської діяльності суду [7, с. 2].

Для вивчення форм та методів роботи працівників апарату суду щодо організаційного забезпечення діяльності суду необхідно розглянути основні етапи проходження судової справи: 1) підготовка до розгляду; 2) розгляд по суті та 3) прийняття рішення, завершальний етап; четвертою складовою частиною виступає судова інфраструктура [8, с. 97].

На кожному із зазначених етапів працівниками апарату суду виконується певне коло функцій, що притаманні саме цій стадії провадження судом правосуддя. Кожен етап характеризується різним процесуальним суб'єктивним складом учасників, які мають різний процесуальний статус, і саме від належного організаційного забезпечення працівниками апарату суду проходження судової справи на кожному процесуальному етапі залежатиме, наскільки законно, обґрунтовано та швидко буде реалізоване основне завдання правосуддя.

Так, діяльність працівників апарату суду на першому етапі включає: 1) прийом документів (справи), реєстрацію в загальній канцелярії; 2) реєстрацію провадження по справі у спеціалізованій канцелярії, забезпечення автоматичного розподілу справ між суддями; 3) передачу справи судді. Другий етап: 1) відкриття провадження по справі, прийняття до розгляду, підготовчі дії; 2) призначення справи до розгляду; 3) розгляд справи по суті; 4) ухвалення рішення у справі. Третій етап містить такі складові частини: 1) належне оформлення провадження, відправка електронної копії рішення до Реєстру судових рішень, передача справи до канцелярії; 2) направлення (видача) копії судового рішення учасникам судового процесу, виконання невідкладних процесуальних дій; 3) направлення рішення до виконання; 4) передача справи на зберігання до архіву [8, с. 98].

Після завершення розглянутих трьох етапів розгляду справи закінчується діяльність судді, який здійснював її розгляд, сторони справи отримали судові рішення, але діяльність працівників апарату суду на цьому не завершується. Для апарату суду та його працівників розпочинається четвертий етап, що є невід'ємною складовою частиною організаційного забезпечення діяльності суду.

Завданням четвертого етапу роботи суду – судової інфраструктури – є забезпечення комфортного та безпечного середовища для роботи судової установи, чітка організація робочих процесів, зберігання документів, що мають юридичну силу, підтримка діяльності суду під час надзвичайних ситуацій, природного лиха, громадських заворушень тощо. Виходячи з вищенаведеного, можна стверджувати, що організаційне забезпечення суду полягає в координації і взаємодії всіх служб довкола процесу проходження в суді справи. Тобто до суду надходить звернення, яке ініціює вирішення певного спору, а виходить судові рішення, яке цей спір розв'язує. Відповідно, на кожному етапі руху справи задіяні певні служби (підрозділи або окремі працівники апарату) із чітко визначеними функціями, завданнями і налагодженими взаємозв'язками [8, с. 99–100].

Ураховуючи зазначене, можна стверджувати, що форми та методи роботи працівників апарату суду, якими організаційно забезпечується діяльність суду, суттєво впливають на роботу суддів, якісний зміст судових рішень та на саме існування і функціонування судової системи загалом.

Форми діяльності працівників апарату суду, являючись способами зовнішнього вираження діяльності, можуть бути охарактеризовані завдяки аналізу змісту повноважень цих посадових осіб, пов'язаних з інформаційною, методичною, організаційною, забезпечувальною та документальною діяльністю.

Так, організація інформаційно-методичного забезпечення діяльності судів працівниками апарату суду повинна включати: забезпечення діяльності структурних підрозділів суду (організація виконання розпоряджень керівництва, забезпечення і контроль стану ведення діловодства, розробка проектів внутрішніх правових актів тощо); підготовку довідкових та аналітичних матеріалів; роботу з обліку і систематизації нормативно правових актів; узагальнення судової практики й аналіз судової статистики; підготовку інформації щодо стану правосуддя; підготовку проектів планів робіт суду та інше.

Виконуючи покладені на них завдання в цій сфері, працівники апарату суду мають враховувати властивості, зміст та значення інформації для забезпечення функціонування суду, відправлення ним правосуддя та підвищення ефективності судочинства в цілому. Оскільки саме інформація, отримана суддею від апарату суду, є основою для формування всіх прийнятих процесуальних документів.

Інформаційне забезпечення має за мету інформаційне обслуговування ухвалення процесуальних рішень, тобто це дії з поданням потрібної для судової діяльності інформації в необхідному місці на основі певних процедур із заданою періодичністю. Іншими словами, інформаційне забезпечення можна визначити як комплекс соціально-економічних, науково-технічних, управлінських заходів щодо створення інформаційного середовища для здійснення правосуддя [9, с. 367].

У сфері документального забезпечення роботи суду працівники апарату суду покликані організувати на належному рівні: прийняття, реєстрацію та подальший супровід документів, що надходять до суду; реалізацію правил щодо зберігання, переміщення та користування судовою документацією; розподіл справ між суддями; друкування та тиражування матеріалів і документів; контроль за дотриманням інструкції з діловодства у суді; роботу архіву суду тощо.

У сфері інформаційно забезпечення працівники апарату суду організують: функціонування баз даних; забезпечення індивідуального та колективного доступу до них суддів та інших працівників апарату суду; своєчасне наповнення Єдиного реєстру судових рішень; забезпечення інформацією із правових та інших питань, необхідних для реалізації завдань судочинства; функціонування системи «Електронний суд» та ін.

У сфері фінансового, матеріально-технічного та соціально-побутового забезпечення працівники апарату суду покликані здійснювати: фінансування діяльності суду шляхом підготовки пропозицій стосовно обсягів фінансування, складання кошторису витрат; формування штатного розпису суду; оперативне управління майном, яким наділено суд як юридичну особу; заходи щодо забезпечення соціально-побутових і житлових умов суддям (членам їхніх сімей) та працівникам апарату тощо.

Фінансове забезпечення діяльності судів є способом реалізації конституційного принципу незалежності суддів та судової гілки влади взагалі. Даний принцип не є надбанням правової системи нашої держави, оскільки знайшов відображення в Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р., яка у ст. 6 «Право на справедливий суд» визначає, що кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи впродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом [10].

Законодавець виділяє два основоположних елементи такої незалежності: незалежність судів як органів державної влади і незалежність суддів як носіїв судової влади. Серед державних гарантій такої незалежності одне з основних місць належить фінансовій гарантії, згідно з якою в Україні існує і встановлюється законом окремий порядок фінансування та організаційного забезпечення діяльності судів [11, с. 114].

Ураховуючи зазначене, діяльність працівників апарату суду щодо забезпечення умов реальної незалежності суду та суддів є необхідною умовою належного здійснення правосуддя та винесення законних, обґрунтованих та справедливих судових рішень.

У сфері кадрового забезпечення на працівників апарату суду покладено організацію: здійснення заходів щодо управління персоналом, з урахуванням законодавства у сфері проходження державної служби; ведення кадрової роботи; кадрового забезпечення суддів та апарату суду; підвищення кваліфікації працівників апарату суду.

Реалізація зазначених заходів має важливий вплив на якісний склад кадрового потенціалу суддів, якісний зміст всіх прийнятих суддями та працівниками апарату суду рішень та є одним із напрямків суддівської реформи.

У сфері інформаційної діяльності апарат суду має організувати: повідомлення громадськості про діяльність суду, проведення прес-конференцій, різноманітних зустрічей та інших заходів, що сприяють підвищенню авторитету органів правосуддя серед населення країни; співпрацю із засобами масової інформації з метою повноцінної реалізації принципу прозорості та відкритості діяльності суду; наповнення веб-сайту суду інформативним контентом щодо його діяльності тощо.

У сфері міжнародно-правового співробітництва на працівників апарату суду покладено організаційне забезпечення: зв'язків із дипломатичними місіями іноземних держав в Україні; проведення зустрічей у відповідному суді делегацій із представниками іноземних держав та міжнародних організацій тощо. Дана сфера діяльності апарату суду хоча і не здійснює вплив на відправлення правосуддя, проте є допоміжною в питаннях забезпечення реалізації судової реформи в частині адаптації судової системи до загальноєвропейських вимог і стандартів.

Повний перелік законодавчо визначених повноважень апарату суду та його працівників наведено в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 року № 1402-VIII [1], в Типовому положенні про апарат суду [12] та посадових інструкціях.

При цьому слід звернути увагу на ту обставину, що форми діяльності працівників апарату суду не можуть здійснюватися та реалізовуватись без відповідних інструментів, якими виступають методи діяльності цих суб'єктів.

У правовій науці в тісному взаємозв'язку перебувають такі юридичні категорії, як форми та методи правового регулювання. В юридичній літературі існують певні труднощі з розумінням категорії методу, з відокремленням її від форми публічного адміністрування, а також методу правового регулювання [13, с. 304].

Ураховуючи стан наукових пошуків стосовно питання методів діяльності працівників апарату суду щодо організаційного забезпечення суддів, вбачаємо доцільним застосувати аналогію, розглянувши дане питання на прикладі методології у сфері державного управління та правоохоронної діяльності, оскільки організаційна діяльність працівників апарату суду щодо належного забезпечення функціонування системи правосуддя певною мірою також є управлінською та забезпечує захист прав та інтересів учасників суспільних відносин.

Підсумовуючи вищевикладене, можна стверджувати, що форми діяльності працівників апарату суду щодо організаційного забезпечення органів судової влади являють собою зовнішній прояв конкретних дій, які вчиняються працівниками апарату суду з єдиною метою – створення належних умов для здійснення справедливого судочинства і винесення, за його результатами, законного, справедливого та обґрунтованого судового рішення. Методи здійснення цієї діяльності покликані розкрити прийоми та способи здійснення організаційного забезпечення діяльності суду.

Провівши аналіз поглядів науковців-адміністративістів на досліджувану проблематику, вважаємо за необхідне охарактеризувати форми діяльності працівників апарату суду щодо організаційного забезпечення органів судової влади як нормативно визначене коло дій уповноважених посадових осіб апарату суду, різних за змістом, цільовою

спрямованістю та процесуальним призначенням, із метою забезпечення належного функціонування судової системи та вільного доступу до правосуддя.

Убачаємо за необхідне запропонувати власний поділ, визначений на законодавчому рівні, форм діяльності працівників апарату суду щодо організаційного забезпечення органів судової влади на такі групи: 1) організаційні; 2) забезпечувальні; 3) інформаційні; 4) документальні; 5) методичні.

Стосовно методів діяльності працівників апарату суду щодо організаційної діяльності суду, то, проаналізувавши наявні погляди вчених-адміністративістів на методи державного управління, пропонуємо за аналогією власне визначення. Під методами організаційного забезпечення діяльності судів розуміється сукупність правових прийомів та способів, за допомогою яких працівниками апарату суду забезпечується організаційний вплив у певних правових формах на роботу суддів та осіб, що звернулись до суду за захистом своїх прав та інтересів, у процесі здійснення правосуддя.

За результатами проведеного дослідження, пропонуємо власний поділ методів діяльності працівників апарату суду щодо організаційного забезпечення судових органів: метод координації; метод рекомендацій; метод узгодження; метод інструктування; метод контролю й перевірки виконання; метод заохочувальний; метод примусу.

Кожен із запропонованих методів тією чи іншою мірою знайшов своє відображення в переліку повноважень, якими апарат суду наділяється відповідно до Типового положення про апарат суду, затвердженого Наказом Державної судової адміністрації України від 08.02.2019 № 131 [12].

Список використаних джерел:

1. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь : Перун, 2009. 1736 с.
3. Новий тлумачний словник української мови : в 4 т.: т. 2 / уклад. В. Яременко, О. Сліпущко. Київ : Аконіт, 1999.
4. Ківалов С.В., Біла-Тіунова Л.Р. Адміністративне право України : навч. посіб. 5-е вид. перероб. і доп. Одеса : Фенікс, 2011. 400 с.
5. Крупчан О.Д. Організація виконавчої влади в Україні : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2012. 497 с.
6. Кирилюк Р.І. Про сутність категорії «організаційне забезпечення» щодо діяльності судів. *Публічне право*. 2012. № 2. С. 42–48.
7. Рекомендації науково-практичної конференції «Організація роботи та адміністрування в господарських судах України» / ухвал. у м. Харкові 24.04.2013 р. 12 с.
8. Керівник апарату суду: Вступ до професії / Кол. авторів. Серія «Управління судом». Книга 1. Електронне видання. Київ, 2013. 142 с.
9. Єльцов В.О. Сутність інформаційного забезпечення діяльності судів. *Форум права*. 2010. № 4. С. 364–368.
10. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 (Редакція: від 02.10.2013, підстава 994_002-13). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
11. Вітюк Д.Л. Конституційний принцип фінансування судової системи в Україні та його практична реалізація. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. Вип. 2-3(6-7). 2017. С. 113–119.
12. Наказ Державної судової адміністрації України «Про затвердження Типового положення про апарат суду» від 08.02.2019 № 131.
13. Курс адміністративного права України : підручник / за ред. О.В. Кузьменко. 3-тє вид., допов. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 904 с.